

I Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку в
умовах глобалізації: регіональний вектор»

К. екон. н. Лизунова О.М.

Красноармійський індустріальний Інститут ДонНТУ, Україна

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Дослідження проблем інноваційного розвитку завжди перебуває в центрі уваги економічної науки. Це обумовлено тим, що інновації порушують самі глибинні основи господарської діяльності, визначаючи процес економічного росту в цілому. Проблеми, які існують в цьому напрямку розвитку економіки є актуальними і важливими для вивчення та дослідження. Стабільність та належний рівень економіки України – це стабільний та належний рівень соціально-економічного потенціалу регіонів та високий рівень життя кожного громадянина держави.

Сьогодні українська економіка розвивається в умовах глибокого спаду, що характеризується скороченням обсягів виробництва, зниженням інвестиційної активності, старінням основного капіталу, відтоком капіталів за рубіж і т.д. Україна не використовувала сприятливі стартові можливості для здійснення ринкової трансформації. Непослідовне проведення реформ привело до уповільнення темпів економічного розвитку. Серед головних причин сформованої ситуації можна назвати відсутність цілісної економічної стратегії, невиконання базових задач, ігнорування необхідності в інституціональних перетвореннях.

У сучасному світі головним завданням для будь-якої держави є формування самодостатньої, конкурентоспроможної, соціально-орієнтованої економіки, здатної невпинно самостійно розвиватися. Стрижневим блоком економічної стратегії всіх розвинених держав є інноваційна політика, що являє собою форми і методи державного стимулювання науково-технічної діяльності з метою широкого втілення наукових досліджень і розробок у кінцевий виробничий результат — нові конкурентоспроможні види продукції, технологічні процеси, організаційні рішення. Кожна країна, якщо вона прагне бути конкурентоспроможною в світовому розвитку, повинна підтримувати свої науково-технічний і освітній потенціали на належному рівні. [6]

Дослідження проблем інноваційного розвитку соціально-економічного потенціалу є цілком актуальним та своєчасним. У сучасних умовах господарювання потрібно нарощування темпів економічного зростання регіонів за рахунок використання інтенсивних чинників, до яких безумовно відносять інноваційні процеси, завдяки яким можна забезпечити підвищення основних макроекономічних показників, досягти підвищення життєвого рівня населення в довгостроковій перспективі. Ефективність державної політики саме у сфері управління інноваційними процесами визначає конкурентоспроможність національної економіки. У розвинутих країнах до 90 відсотків приросту валового продукту забезпечується за рахунок упровадження нових технологій. При цьому роль держави в даному процесі значно вагоміша, ніж при регулюванні звичайної економічної діяльності.

Інноваційна діяльність є сьогодні чи не найважливішою умовою створення конкурентоспроможних товарів та послуг як фактора зростання економіки нашої країни. Держава повинна здійснювати пряме фінансування інноваційних проектів, стимулювати інвестиції в інноваційні проекти з боку приватних і державних підприємств через створення пільгових умов для тих підприємств, які впроваджують прогресивну техніку і технології, а також займаються науково-дослідною діяльністю.

На сучасному етапі інноваційна система України переживає не найкращі часи свого становлення та розвитку. Якщо проаналізувати перелік позитивних тенденцій, то вони з'явилися завдяки саморегулюючим ринковим механізмам. В даному процесі держава провідних позицій не займає. Інноваційні процеси в Україні гальмується в силу суб'єктивних й об'єктивних факторів, серед яких виділяють: політичну та економічну нестабільність; часті зміни законодавства (Україні так часто переглядалися закони, що стабільною можна вважати лише постійну їх зміну). Саме відсутність тісної ефективної кооперації державних органів з наукою, бізнес-освітою та ринковими структурами не лише не дозволяє розв'язувати існуючі проблеми, а й сприяє породженню нових проблем, що ще більше ускладнює ситуацію з забезпеченням розвитку інноваційних процесів в регіонах України. [1]

Інноваційний розвиток провідних національних економічних систем має своїм підґрунтям запровадження нових технологій. Розмаїтість специфічних умов в інноваційній діяльності, зокрема економічних, організаційних й інших призводить до того, що, незважаючи на спільність предмета інновацій, кожне її впровадження є унікальним. Загальновизнаним фактом є також зв'язок між технологіями і науковими дослідженнями, оскільки вони являють собою фундамент усіх прикладних технологічних розробок.

Активний розвиток інноваційної діяльності можливий лише за суттєвої державної політики, проте на практиці спостерігається хронічне недофінансування наукових та прикладних досліджень.

Негативний вплив на інноваційну діяльність зовнішніх факторів посилюється дією внутрішніх недоліків господарювання. Це недосконалість системи управління, відставання організації виробництва від розвитку умов та потреб ринкового середовища. В Україні відсутні достовірні схеми оцінювання інноваційного потенціалу.

Важливим чинником прискорення інноваційного розвитку є зростання ролі регіонів. Підвищення їхньої ролі у створенні інноваційного середовища є суттєвим чинником реалізації інноваційно-інтелектуальної моделі розвитку та нівелювання соціально-економічної диференціації регіонів України. Використання наукового, виробничого та інноваційного потенціалу регіонів є обов'язковою складовою державної політики та одним з основних чинників економічного зростання і конкурентоспроможності галузей економіки на основі раціонального використання продуктів науково-технічного прогресу. Для забезпечення успішного економічного і соціального розвитку України основним є підвищення потенціалу регіонів на інноваційній основі. В той же час аналіз

механізмів функціонування сучасних промислових підприємств свідчить про невідповідальність динаміки, структури і ефективності промислового виробництва перспективам соціально-економічного розвитку України. Перш за все, це проявляється в збереженні технологічного відставання українських підприємств, нестабільності та непередбаченості інституційного середовища функціонування національної економіки, на яку великий вплив має глобальна фінансова криза та внутрішня політична нестабільність. В таблиці 1 наводиться інформація щодо джерел фінансування інновацій за останні десять років. Бачимо, що за останні роки спостерігається незначне збільшення загальної суми витрат на інновації. [4] [5]. Аналіз свідчить, що більша частина коштів надходить з власних джерел (70-85%), доля державних коштів в фінансуванні інновацій невисока.

Табл.1–Джерела фінансування технологічних інновацій підприємств, млн.грн.

Рік	Загальна сума витрат	В тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	12154,7	9883,2	340,0	124,6	1906,9
2010	15664,5	11446,5	290,1	112,8	3815,1
2011	18445,9	14557,2	350,6	129,8	3408,3

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що в Україні реалізується переважно ресурсовитратна стратегія розвитку промисловості, незважаючи на існування інноваційного потенціалу. Основні власні факторні переваги економічного росту України, які обумовлюють розвиток сировинних галузей промисловості, наближаються до вичерпності, що в перспективі погрожує втратою конкурентних позицій національної економіки. В країні спостерігається відрив інтелектуального потенціалу від інноваційної діяльності та низький рівень впровадження НДКР. Основною причиною ситуації, що склалася є криза в системі управління промисловими підприємствами. [2]

Аналізуючи проблеми інноваційного розвитку в Україні, науковці часто зосереджують увагу на перешкодах інноваційному процесу, до яких належать передусім недостатній розвиток трансферних механізмів, сектора малого бізнесу, який являється головним джерелом інновацій, а також слабкість зв'язків науки та виробництва. Тому для активізації інноваційного процесу необхідно збільшити фінансування науки, розробити відповідну законодавчу базу у сфері інтелектуальної власності й інструменти реалізації прийнятих законів, створити по-справжньому сприятливі умови для малого та середнього бізнесу. В Україні склалася ситуація схожа на «європейський парадокс»: загальносвітові здобутки вітчизняної науки так і не перетворилися у здобутки технологічні, які б забезпечили інноваційний характер вітчизняної економіки. Поряд з вже названими причинами є багато інших, здатних серйозно гальмувати інноваційний розвиток.

Шляхами вирішення даних проблем може бути: вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення розвитку інновацій, необхідність системного і послідовного впровадження функціональних принципів державного управління інноваційною діяльністю, створення єдиної активної і цілеспрямованої функціонуючої національної інноваційної системи. Основні засади та умови здійснення інноваційної політики нашої держави відображені у Концепції державної інноваційної політики, що розроблена Міністерством у справах науки і технологій та Державним інноваційним фондом України. Але законодавчо державні принципи інноваційної політики до цього часу не закріплені. Крім того, глибока економічна криза й обумовлені нею негативні тенденції до спаду обсягів і деформації структури інвестицій, зведення нанівець інноваційної діяльності загрожують перетворити нашу країну на економічно і технологічно відсталу, виштовхнуту на узбіччя науково-технічного і суспільного розвитку. Подолання такого становища можливе тільки через потужний інноваційний перерозподіл ресурсів суспільства на користь нових виробництв, які визначають сутність і спрямованість трансформаційних процесів. Отже, наявність тісної ефективної кооперації державних органів з наукою, бізнес-освітою та ринковими структурами дозволить розв'язати існуючі проблеми та сприяти забезпеченню розвитку інноваційних процесів в Україні. [6]

Створення та подальший розвиток інноваційної моделі розвитку економіки потребує суттєвого перерозподілу коштів за етапами інноваційного циклу – фундаментальними, прикладними дослідженнями, розробками та освоєння їх результатів у виробництві. Це дасть змогу зменшити навантаження на державний науковий бюджет, посилити стимулювання виробничих об'єктів щодо залучення позабюджетних коштів.

Стратегічною метою інноваційної діяльності є ресурсне забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці та сталий соціально-економічний розвиток країни та регіонів. Інновації, особливо у промисловості, — суттєвий елемент підвищення рівня розвитку соціально-економічного потенціалу регіонів та економіки в цілому. Промислова інновація починається з ідеї і проходить фази дослідження, розробки та створення нових зразків продукції, технологій чи послуг та їх комерціалізацію. Завдяки інноваціям стають життєздатними малі і середні підприємства. Часто вони притягують до себе «розсіяні» підприємницькі таланти і залучають висококваліфіковану робочу силу, яка забезпечує випуск продукції поліпшеної якості, творчий характер і ефективність роботи таких підприємств. Добитися економічного зростання Україна може лише шляхом активного науково-технічного розвитку

через використання новаторської розумової праці, утворюючої нові знання і нові технології, і підтримку підприємництва в різних сферах економіки.

Важливу роль набуває більш глибоке вивчення можливостей використання інновацій як засобу розвитку економіки, забезпечення регулювання і підтримки інноваційних процесів, як на рівні країни, так і на рівні підприємств. Реальним поступом України до Європи може стати розробка і законодавче закріплення стратегічних напрямів розбудови в Україні економіки, орієнтованої на використання інновацій, науково-технічного прогресу та сучасних знань.

Програма являє собою цілісну концепцію інноваційно-інвестиційного розвитку, націлену на підвищення комплексності розвитку народногосподарського комплексу, на пропорційний і збалансований розвиток усіх його галузей. Програма повинна бути середньостроковою і розраховуватись на три роки. У процесі її реалізації можливі зміни і доповнення, але щорічно її слід продовжувати на один рік, щоб вона була водночас перспективною і постійно працюючою. Складові програми повинні бути зорієнтовані на розв'язання окремого комплексу проблем. [3], [6]

Проведення інноваційних заходів у складних умовах сучасної економічної ситуації об'єктивно пов'язане зі значними труднощами та фінансовими ризиками. Органи Держкомстату України проводили оцінювання факторів, що стримують інноваційну діяльність на промислових підприємствах. Аналіз статистичних даних свідчить, що фінансові труднощі найбільше впливають на процес науково-технічного розвитку виробництва. На групу факторів, пов'язаних із низькою фінансовою спроможністю, вказують майже всі підприємства. Крім загальних причин недостачі власних коштів та неможливості залучення державних джерел фінансування, значне місце посідає високий рівень кредитних ставок, що також впливає на відсутність коштів у замовника.

Таким чином, на сучасному етапі інноваційна активність підприємств, регіонів залишається на низькому рівні, фінансування інноваційної діяльності підприємств здійснюється переважно за рахунок власних коштів. Державне фінансування та підтримка дуже мізерні. Для оптимізації інноваційної діяльності необхідно здійснювати такі заходи:

- Мотивація працівників до інноваційної діяльності, розробка заходів щодо зменшення міграції науковців.
- Розширення джерел фінансування.
- Збільшення витрат на підготовку фахівців високого класу, тренінги, курси.
- Законодавчі зміни у галузі інноваційної діяльності щодо пільг і стимулів.
- Політика підприємства повинна мати інноваційну спрямованість.
- Тісне співробітництво з іноземними підприємствами, обмін досвідом.
- Активізація діяльності технопарків шляхом державної підтримки.
- Використання досвіду США та Японії щодо тісної співпраці між університетами та підприємствами.

В сучасних умовах інновації мають важливе значення для розвитку економіки нашої держави. Вони виступають найважливішими засобом забезпечення умов виходу із економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, забезпечення технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності. Активізація інноваційного процесу є одним з найбільш діючих механізмів соціально-економічних перетворень.

Активізація інноваційної діяльності повинна забезпечуватись такими діями:

- залучити до активної інноваційної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності;
- створити інфраструктуру, яка забезпечуватиме надходження фінансових ресурсів до прогресивних виробництв і галузей, і * призупинить діяльність компаній, які є неконкурентоспроможними;
- спрямовувати ресурси на виконання пріоритетних загальнодержавних програм, створення високотехнологічних і конкурентоспроможних виробництв;
- впроваджувати інтенсивну політику популяризації ринкового мислення в суспільній свідомості;
- важелями державного регулювання інноваційної діяльності підприємств повинна стати макроекономічна політика країни, яка проявляється через систему оподаткування, розвиток банківської системи, рівень економічної свободи.

Треба також послідовно і водночас планомірно трансформувати економічну систему у напрямку структурних перетворень під вимоги кон'юнктури внутрішнього ринку, випуску конкуренто- і експортноспроможного національного продукту. Держава на те й існує, щоб регулювати та управляти соціально-економічними процесами, банківською діяльністю, бюджетною, податковою, кредитною і фінансовою політикою у загальнонаціональних інтересах зміцнення і розвитку країни. [6]

Для ефективного інноваційного розвитку соціально-економічного потенціалу регіонів необхідне збільшення державних видатків на фінансування наукових і науково-дослідних установ, які займаються фундаментальними та прикладними дослідженнями, створення сприятливого інвестиційного середовища для підприємств, які спрямовують державні, власні кошти і кошти інвесторів на впровадження інновацій.

Стратегія державного регулювання інноваційної діяльності є вкрай необхідною і одночасно потребує удосконалення. Запропоновані заходи щодо активізації інноваційної діяльності сприятимуть покращенню рівня економічного потенціалу регіонів та соціально-економічному зростанню України.

Список літератури:

1. Бубенко П. Почему тормозятся инновационные процессы в Украине / П.Бубенко, В.Гусев // Экономика Украины. – 2009. – № 6. – С. 30-38.
2. Зозульов О. Аутсорсинг як основа іноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств / О. Зозульов // Маркетинг в Україні. – 2007. – № 4. – С.33-41.
3. О науке и научно-технической деятельности: Закон Украины от 13 декабря 1991 г. № 1977-XII. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/law/98_nauk.html
4. Статистичний щорічник України за 2006 рік / Держкомстат України: за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2007. – 663 с.
5. Статистичний щорічник України за 2007 рік / Держкомстат України: за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2008. – 631 с.

6. «Сучасні аспекти інноваційного розвитку регіону в умовах ринкової трансформації.» [Електронний ресурс]. - Режим доступу http://www.nbu.gov.ua/articles/ospu/opu_99_1/7_1.html